

(Izvorni znanstveni članak)

Damir Marić¹

JE LI SOKRAT BIO VARALICA?

Sažetak

Mnogi stručnjaci vjeruju da je Sokrat iz Platonovih ranih dijaloga činio logičke pogreške i da je u raspravama koristio sofističke trikove. Zadatak ovog teksta je ispitati takve tvrdnje.

Ključne riječi: Platon, Sokrat, sofisti, elenhos, eristika.

¹ Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu
damir.maric@ff.unsa.ba

Sokrat iz ranih Platonovih dijaloga najčešće je razumijevan kao neumoran tragač za vrlinom i istinom, koji u razgovoru sa sugovornicima, za razliku od sofista, nije pribjegavao raznim trikovima i obmanama kako bi uvijek bio u pravu. S druge strane, mnogi stručnjaci su ukazivali na to da Sokrat nije uzor savršenstva, jer u raspravama, u koje uvlači druge, nije pravedan sugovornik. Tako Woodbridge tvrdi da je Sokrat „Majstor za logičke trikove i retorička sredstva i više im vjeruje nego koherentnom rezoniranju”, te u raspravi koristi: „Laskanje, ulagivanje, insinuaciju, aluziju, sarkazam, lažnu poniznost, osobne idiosinkrazije, zastrašivanje, drskost, ljutnju, mijenja temu kada zapadne u teškoću”. Sokrat se također služi: „odvraćanjem pažnje, pogrešnim analogijama, izvrtanjem značenja riječi, koristi pridjeve kao imenice i imenice kao pridjeve”, a usto rado prekida sugovornika, priča priče koje navedu čovjeka da zaboravi šta je bila tema rasprave, obećava reći više sutra ako su zaista sugovornici zainteresirani i žele nastaviti dalje, sve u svemu, zaključuje Woodbridge, ako je itko bio vješt sofist, onda je to bio Sokrat.²

U Platonovom dijalogu *Gorgija*, Sokrat želi dokazati Polu da je „nanositi nepravdu gore od trpljenja nepravde i da je biti nekažnjen gore od biti kažnjen”.³ Međutim, veli Dodds, Sokratovo dokazivanje ovisi o dvosmislenosti riječi „korisno” (ὠφέλιμον). Možemo reći, kaže Dodds, kako je u vrijeme pisanja ovog dijaloga logika bila u pogoju, ali, opet, ne može se ići tako daleko i tvrditi da je Platon bio potpuno nesvjestan dvoznačnosti ove riječi. Čini se da je Platon ovdje, a i drugdje, dopustio Sokratu da sofistima uzvratí njihovim vlastitim oružjem.⁴ Mnogi stručnjaci tvrde da su i u drugim Platonovim ranim dijalozima, za koje se često tvrdi da opisuju povijesnog Sokrata, pronašli manjkave argumente. Sinaiko smatra kako možda treba u obzir uzeti da dramski elementi čine cijelu stvar manje jasnom, ali kada se detaljnije prouče dokazi u *Kritonu* i

² Woodbridge, F. J. E. (1929), *The Son of Apollo*. Cambridge Mass.: The Riverside Press, str. 269. Svi prijevodi u ovom tekstu su autorovi.

U Ksenofonovim djelima, koja su pored Platonovih djela drugo najvažnije svjedočanstvo o Sokratu, ovaj se problem ne javlja, jer je u njima Sokrat prikazan kao uzor u svakom smislu.

³ Plato, (2001), *Lysis, Symposium, Gorgias*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press, str. 473 (474 B).

⁴ Plato, (1959), *Gorgias*, A Revised Text with Introduction and Commentary by E. R. Dodds. Oxford: Clarendon Press, str. 249. Vidjeti također Sprague, R. K. (2013), *Plato's Use of Fallacy: A Study of the Euthydemus and Some Other Dialogues*. London & New York: Routledge, str. 80-81, f. 38.

prvoj knjizi *Države*, ma koliko bili sofisticirani, očito su nezadovoljavajući. I sami rezultati rasprava u Platonovim dijalozima su često neočekivani i zbunjujući. Ovi dijalozi su fascinantni, drži Sinaiko, ali su opterećeni nebitnim stvarima, „digresijama, djelomično razvijenim idejama”⁵ i što je nagore od svega, pogrešnim postupkom dokazivanja.

Guthrie također veli da je u mnogim ranim dijalozima Platon prikazao Sokrata kako se služi dvosmislicama, te se, na primjer, u *Lisisu*, čak upušta u „sofističke i pogrešne argumente, bez nagovještaja istinskog rješenja”.⁶ Pored toga, Sokrat napada sofiste njihovom vlastitom metodom, pa se tako koristi i Protagorinim učenjem da se o svakoj temi može govoriti s dva suprotna stajališta.⁷ U djelu *Harmid*, veli Guthrie, Sokrat besramno koristi „sofistiku na nevinom dječaku”,⁸ u *Eutidemu* brka značenje riječi, te ono što je samo stvar stupnja, prikazuje kao apsolutne suprotnosti,⁹ dok u dijalogu *Protagora* inzistira na gruboj alternativni „ili-ili” koju je ismijavao u djelu *Eutidem*.¹⁰

Zbog svega ovoga, Sokrat iz Platonovih ranih dijaloga može izgledati kao sofist koji će iskoristiti svaki mogući argument da bi dokazao svoju poziciju. Budući da je očito kako je ovako oslikani Sokrat koristio eristiku i sofističke argumente, treba ispitati razlikuju li se Sokrat i sofisti u primjeni ove metode. Sichel smatra da se Sokrat od sofista razlikuje po tri principa koja nikad ne odbacuje, a to su: da je krepostan život najbolji, da je vrlina znanje, te da je bolje trpjeti nepravdu nego je činiti.¹¹ Kako se sofisti ovih principa ne drže, možemo zaključiti da je *svrha*, radi koje dokazivanje postoji, ključna razlika između Sokrata i sofista. Postavlja se pitanje je li opravdano braniti Sokratove moralne principe eristikom i sofističkom argumentacijom. Sichel stoji na stanovištu da različite logičke tehnike kao što je *reductio ad absurdum*¹² koriste i Sokrat i sofisti, ali

⁵ Sinaiko, H. L. (1965), *Love, Knowledge and Discourse in Plato: Dialogue and Dialectic in Phaedrus, Republic, Parmenides*, Chicago & London: The University of Chicago Press, str. 14.

⁶ Guthrie, W. C. K. (2000), *A History of Greek Philosophy IV: Plato: the man and his dialogues: earlier period*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 143.

⁷ Ibid., str. 144.

⁸ Ibid., str. 159.

⁹ Ibid., str. 195.

¹⁰ Ibid., str. 222. O Sokratovoj upotrebi dvosmislenosti u djelu *Protagora* vidjeti također Gulley, N. (1968), *The Philosophy of Socrates*. London, Melbourne, Toronto: Macmillan, str. 44.

¹¹ Sichel, B. A., (1976), "Is Socrates a Sophist?". U: Simmons (ed.), G. S., *Paideia* (Special Plato Issue). Buffalo: State University College at Buffalo, str. 147.

¹² Da je metod *reductio ad absurdum* razvio Zenon iz Eleje i da su ga za vlastite svrhe koristili i sofisti i Sokrat, vidjeti Gulley, N. (1968), *The Philosophy of Socrates*, str. 24. Da je Platon bio svjestan opasnosti i korisnosti ovog metoda vidjeti Marić, D. (2000), *Kinici i metafizika*. Zenica: Hijatus, str. 67.

inzistira na tome da je svrha ono što ih razlikuje. Sokrat koristi eristiku i sofističko dokazivanje samo da bi otvorio dijalektički proces¹³ i krenuo ka onome što smatra svrhom rasprave.

Kada detaljnije pogledamo problematične argumente iz *Eutidema* i *Lisisa*, vidjet ćemo, tvrdi Sichel, da ih Sokrat nikada ne koristi za stjecanje znanja, nego isključivo za pobijanje sugovornikovih pogrešnih uvjerenja. Sokrat preferira upotrebu dijalektike, ali kada je ona neuspješna, bilo zato što se sugovornik drži erističke argumentacije, bilo zbog psihološke blokade, „sofistika postaje nezamjenjivo oružje”.¹⁴ U *Eutidemu* Sokrat je pobio argumente sugovornika i pokazao ispravan način obrazovanja, međutim sugovornici se i dalje drže erističkog dokazivanja, jedino tada, kaže Sichel, Sokrat koristi sofistiku protiv sofistike.¹⁵ Sokrat upotrebljava eristku i sofističke argumente da se sugovornik navede da ozbiljno razgovara bez priklanjanja logičkim i retoričkim trikovima. Sokrat ne upotrebljava eristiku tek da bi pobijedio u razgovoru, jer je njegov cilj potpuno drugačiji, a to je život u vrlini. Sokrat koristi sofističke dokaze, zaključuje Sichel, ali s potpuno različitom svrhom, pa su tako u krivu svi oni koji Sokrata smatraju sofistom, jer i kad koristi eristiku, Sokrat ne slijedi sofističke ciljeve.¹⁶

Gregory Vlastos ističe da su mnogi ugledni stručnjaci tvrdili kako Sokrat podmeće sugovornicima premise koje smatra lažnim i zaključke za koje je svjestan da su nevaljani. Ipak, po njegovom mišljenju, takva pozicija nije većinska među stručnjacima i smatra da se može naći rješenje koje će objasniti zašto se čini da Sokrat iz ranih Platonovih dijaloga katkad koristi sofističke trikove. Naime, Sokrat se njima ne koristi kada argumentira *ozbiljno*. Ozbiljno razgovara onda kada istražuje kako treba ispravno živjeti. Kada se Sokrat upušta u elenktičku¹⁷ raspravu o tome što je vrlina i kako živjeti u skladu s njom, onda je „mrtav ozbiljan”.¹⁸ Potraga za ispravnim načinom života je za Sokrata iz Platonove *Odrane Sokratove* božanski nalog, zato što mu je bog naredio da „posveti

¹³ Sichel, B. A., (1976), "Is Socrates a Sophist?", str. 147.

¹⁴ Ibid., str. 148.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid., str. 149.

¹⁷ 'Ἠλεκτικός (elenhos) na grčkom znači dokaz, pobijanje, ispitivanje. Više to tome vidjeti Marić, D. (2002), *Sokrates i kinici*. Zenica: Hijatus, str. 33-57.

¹⁸ Vlastos, G. (1991), *Socrates: Ironist and Moral Philosopher*. Ithaka, New York: Cornell University Press, str. 134.

život filozofiji i ispitivanju sebe i drugih.”¹⁹ Taj nalog mu je važniji od bilo čega drugoga, pa čak i od atenskih zakona, jer ukoliko bi mu Atenjani naredili da se odrekne filozofije, on ih ne bi poslušao. Vlastos svoje stajalište ovako formulira: „*kada Sokrat traži ispravan način života, u okolnostima u kojima smatra da mu je razumno o toj potrazi misliti kao o pokoravanju božanskoj naredbi* (kurziv G. Vlastos), njegovo argumentiranje ne može sadržavati namjernu neistinu.”²⁰ Putem elenhosa Sokrat ispituje svoja, ali i stajališta sugovornika,²¹ pa bi svako varanje bilo odustajanje od potrage za vlastitom vrlinom, odnosno varanje sugovornika bilo bi varanje samoga sebe. Stoga, Vlastos smatra da bi pripisivanje Sokratu nepoštenja u elenhosu išlo suprotno svemu onome što je bitno za Platonov opis Sokrata.

Bitan aspekt elenhosa je Sokratov zahtjev sugovorniku da kaže ono što doista vjeruje, da se ne poziva na općenite stavove ili da ne navodi tuđe, nego da se u razgovoru u obzir uzmu isključivo stavovi koje sugovornik smatra istinitim i po kojima živi, jer se samo na taj način može testirati moralni aspekt života sugovornika. Može se reći da ovaj zahtjev, koji Vlastos naziva zahtjev „reci što misliš”,²² razdvaja Sokrata od sofista, jer je njima važnije da se neka pozicija može braniti jakim argumentima, bez obzira na to smatra li je onaj koji je brani doista istinitom. Sokratov elenhos ne ispituje općeprihvaćene stavove, nego za premise uzima ono što sugovornik doista vjeruje, pa argumentirajući unutar stavova sugovornika ispituje koherentnost cijelog seta njegovih moralnih ideja.²³ Elenhos traži da se u raspravi založi ispravnost nečijeg života, što znači da je metoda potrage za istinom²⁴ i, stoga, nije poput eristike, koju istina ne zanima, zato što je isključivo način kojim se nastoji pobijediti u diskusiji.

¹⁹ Plato, (2001), *Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press, str. 106. (28 E).

²⁰ Vlastos, G. (1991), *Socrates: Ironist and Moral Philosopher*, str. 134.

²¹ Ibid., str. 134-135. Potvrdu ovog stava Vlastos nalazi u *Harmidu*, 166 C-D. Sokrat na tom mjestu kaže da ispituje „uglavnom radi sebe sama, mada, bez sumnje, također radi mojih prijatelja.” Plato, (1999), *Charmides, Alcibiades, Hipparchus, Lovers, Theages, Minos, Epinomis*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press, str. 54.

²² Vlastos, G. (1994), *Socratic Studies*. Burnyeat (ed.), M., Cambridge: Cambridge University Press, str. 136.

²³ Vlastos veli kako i Aristotel prihvaća da se dokazivanje započne od naizgled nekontroverznih stavova, ali kod Sokrata oni nemaju „kognitivnu privilegiju” kakvu imaju kod Aristotela, jer je svaka teza otvorena za elenkičko propitivanje. Vlastos, G. (1994), *Socratic Studies*, str. 139.

²⁴ Ova potraga za istinom, tj. elenhos, veli Vlastos, nije cilj samoj sebi, nego je za Sokrata sama filozofija. Ibid., str. 4.

John Beversluis se suprotstavlja Vlastosovoj interpretaciji i kreće se potpuno drugačijim pravcem, naime ne uzima zdravo za gotovo negativan prikaz Sokratovih sugovornika u Platonovim ranim dijalozima, nego smatra da treba ispitati svakog sugovornika ponaosob, s ciljem procjene valjanosti njihovih, kao i Sokratovih, argumenata. Sokratovi sugovornici napadaju njegove argumente i žale se na njegov način vođenja rasprave, kao što je primjerice njegov zahtjev da sugovornik odgovara kratko, često samo sa „da” ili „ne”, te tako, na primjer, u *Protagori* (334 C-D) ironično kaže da je „zaboravna osoba, pa ako mu netko duže govori, zaboravi o čemu je riječ.”²⁵ Iako unutar elenhosa kratkoća govora ima smisla, ona može spriječiti sugovornika da pojasni što jeste ili nije mislio, te da napravi važne distinkcije. Bez mogućnosti da se sugovornik detaljnije izjasni, teško je očekivati poštenu diskusiju. To pravilo se često krši, a Sokrat katkad govori duže od drugih.²⁶

Na Vlastosov stav da Sokrat u raspravi ne vara i ne koristi eristiku kada se pokorava božanskom nalogu i argumentira ozbiljno, Beversluis odgovara da bi to značilo: prvo, da su brojni dijelovi Platonovih ranih dijaloga „neozbiljni”, u njima se opisuje Sokrat koji ne traži što je vrlina i kako ispravno živjeti, nego se ponaša kako mu se prohtije; drugo, našli bismo se u poziciji da ne možemo uspješno primijeniti kriterij ozbiljnosti, te mnoge dijelove ranih dijaloga ne bismo mogli odrediti kao „ozbiljne”, a da to ne bude proizvoljno, jer je zbog ironije, ismijavanja i sličnih stvari nemoguće jednoznačno presuditi i reći „sad je Sokrat ozbiljan, a sada nije”, i treće: nemamo neovisan kriterij što znači „argumentirati ozbiljno” kad se traži ispravan način života i slijedi božanska naredba.²⁷ Beversluis zaključuje da je najbolje odbaciti razliku između „ozbiljnog” i „neozbiljnog” argumentiranja.

Što se tiče pravila „reci što vjeruješ”, za koje Vlastos drži da odvajava Sokrat od eristike i sofista, Beversluis kaže da nije svaki pristanak na neki stav jednak, jer postoje stupnjevi pristanka. Sugovornik može bezuvjetno pristati na neku tvrdnju, ali isto tako na nju može pristati obazrivije u formi „izgleda da je tako” ili s još nižim stupnjem pristanka

²⁵ Plato, (1999), *Laches, Protagoras, Meno, Euthydemus*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press, str. 170. Vidjeti Beversluis, J. (2000), *Cross-Examining Socrates: A Defence of the Interlocutors in Plato's Early Dialogues*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 11.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid., str. 42-44.

poput „pretpostavljam” ili „kako ti kažeš”.²⁸ Sokrat u Platonovim ranim dijalozima rijetko primjećuje da sugovornici nerado pristaju bezuvjetno na neku tezu, pri čemu on često minimizira ili ignorira njihovo negodovanje i dalje inzistira na pristanku laskanjem, posramljivanjem, obraćanjem za „pomoć slušateljima ili čak prijeti odlaskom” (*Protagora* 335 C).²⁹ Sokratovi sugovornici nerijetko pristaju na stavove bez dubljeg promišljanja, rutinski i površno. Često se od njih traži odgovor „da” ili „ne” o stvarima o kojima prije nisu razmišljali.³⁰ Pored toga, pristati na neki stav ne znači da se on može pripisati toj osobi, jer je puko pristajanje vanjska manifestacija i ne mora značiti da je izraz unutarnjeg stanja sugovornika. Iskrenost nekog uvjerenja se testira ponašanjem. Ako se osoba ne ponaša u skladu sa stavom koji je potvrdila, onda se opravdano može sumnjati vjeruje li doista u ispravnost toga stava.³¹ Uzevši sve ovo u obzir, Beversluis drži da trebamo odbaciti Vlastosovu interpretaciju elenhosa, te tako Sokrat iz Platonovih ranih dijaloga postaje enigmatičan lik kojeg je teško jednoznačno definirati.

Ne možemo ignorirati činjenicu da u Platonovim ranim dijalozima nalazimo mjesta na kojima Sokrat odustaje od traženja stavova u koje sugovornik vjeruje. Tako npr. u djelu *Protagora* Sokrat veli da mu je svejedno je li neki stav sugovornikov ili ne, sve dok on odgovara na pitanja (*Protagora* 333 C).³² U prvoj knjizi *Države*, Trasimah pita Sokrata je li važno vjerovati u teze koje izlaže ili nije, na što Sokrat odgovara da nije važno (*Država* 349 A).³³ Pored toga, kaže Kahn, Sokrat je Gorgiju, u istoimenom dijalogu, namamio da ponudi neiskren odgovor, pa možemo reći da je iskrenost katkad nužna, kao u *Kritonu* (49 D),³⁴ ali se zahtjev „reci što vjeruješ”, zbog mnogih primjera kršenja, teško može uzeti za pravilo.³⁵

²⁸ Ibid., str. 45.

²⁹ Plato, (1999), *Laches, Protagoras, Meno, Euthydemus*, str. 174. Beversluis, J. (2000), *Cross-Examining Socrates*, str. 46.

³⁰ Beversluis, J. (2000), *Cross-Examining Socrates*, str. 53.

³¹ Ibid., str. 48-49. Zato su kinici, iako se smatraju sokratovcima, odustali od prevelike priče o tome što je vrlina i posvetili se njenom prakticiranju u svakom aspektu života. Više o tome vidjeti Marić, D. (2002), *Sokrates i kinici*, str. 127-161.

³² Plato, (1999), *Laches, Protagoras, Meno, Euthydemus*, str. 166.

³³ Plato, (1999), *Republic: Books 1-5*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press, str. 86.

³⁴ Plato, (2001), *Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus*, str. 172.

³⁵ Kahn, Ch. H. (1992), "Vlastos's Socrates". U: *Phronesis*, 37, 2, str. 256. Kahn u svojoj knjizi *Plato and Socratic Dialogue* navodi i druge primjere gdje Sokrat nepošteno argumentira, pa tako u dijalogu *Ion* pobija tezu koju Ion nikad nije ni tvrdio (str. 110-111.), u *Hippiji manjem* razumno tezu pobija na beskrupulozan način (str. 114-116.), u *Harmidu* proizvoljno tumači pojmove (str. 189., f. 11), dok u *Protagori* Sokrat tek

Mnogi stručnjaci su pronalazili u Platonovim ranim dijalozima argumente koji izgledaju pogrešni, ali čini se, drži Robinson, da je Platonov cilj bio prikazati Sokratovu neobičnu osobnost, a gotovo da ga nije zanimala logička valjanost dokaza. Platonu je jedino stalo da pokaže kako argument koji Sokrat koristi ukazuje na neznanje osobe protiv koje se koristi, a manje ga zanima njegova ispravnost.³⁶ Iako nije tematizirao logičke pogreške, Platon je katkad prepoznavao neke od njih, te njegovi dijalozi pokazuju da se više fokusirao na filozofska i dramatička istraživanja, nego na utvrđivanje logičke preciznosti.

Sokratovo unakrsno ispitivanje sugovornika, koje je, kako kaže Jaeger „ispolirano do umjetnosti”, lako se može zamijeniti s opasnom vještinom pobjeđivanja u raspravi, jer kod Sokrata nalazimo mnogo argumenata koje liče na eristiku. Ne smijemo podcijeniti ni njegovu „čistu ljubav prema verbalnom natjecanju”,³⁷ ali to ne znači da su Platonovi raniji dijalozi isprazna eristička nadmudrivanja, jer su orijentirani na zbiljske probleme. Ili kako Benson veli, razlika između elenhosa i eristike je u tome što elenhos cilja na istinu, a eristika ne.³⁸ Elenhos nam, drži Nehamas, daje način da s neutralne pozicija razlikujemo Sokrata od sofista.³⁹

U dijalogu *Gorgija*, kaže McTighe, Sokrat prelazi s jednog značenja riječi na drugo, ne drži se logike i argumentira ad hominem, jer mu cilj nije potraga za istinom, već spašavanje sugovornika, Pola, koji je umišljen do krajnjih granica⁴⁰ i stoga daleko od puta vrline. Teloh veli da Sokrat možda ne traži „univerzalno validne istine”, neovisne o uvjerenjima, konceptualnim shemama i povijesti.⁴¹ Sokratovski dijalozi se ne trebaju cijeliti isključivo po njihovoj logičkoj valjanosti, jer se, prije svega, mora znati što je svrha razgovora. Katkad Sokrat želi kreirati aporiju, zbuniti ili posramiti sugovornika, a

tako mijenja pravila rasprave (str. 237.). Ova mjesta vidjeti u Kahn, Ch. H. (1999), *Plato and Socratic Dialogue: The Philosophical Use of a Literary Form*. Cambridge: Cambridge University Press.

³⁶ Robinson, R. (1942), "Plato's Consciousness of Fallacy". U: *Mind*, 51, 202, str. 102.

³⁷ Jaeger, W. (1947), *Paideia: In Search for the Devine Centre*, vol. II, Oxford: Basil Blackwell, str. 64.

³⁸ Benson, H. H. (2000), *Socratic Wisdom: The Model of Knowledge in Plato's Early Dialogues*. New York & Oxford: Oxford University Press, str. 90.

³⁹ Nehamas, A. (1999), "Eristic, Antilogic, Sophistic, Dialectic: Plato's Demarcation of Philosophy from Sophistry". U: Nehamas, A. *Virtues of Authenticity: Essays on Plato and Socrates*. Princeton: Princeton University Press, str. 116.

⁴⁰ McTighe, K. (1984), "Socrates on Desire for the Good and the Involuntariness of Wrongdoing: Gorgias 466a-468e". U: *Phronesis* 29, 3, str. 226.

⁴¹ To bi bio očit anakronizam, vidjeti Teloh, H. (1986), *Socratic Education in Plato's Early Dialogues*. Notre Dame: University of Notre Dame Press, str. 2.

logički argumenti to ne postižu uvijek, pa zbog toga ne čine ono što bi trebali, a to je utjecaj na sugovornikovu dušu.⁴²

Možda Platon u ranim dijalozima opisujući Sokratove diskusije nije bio svjestan svih logičkih pogrešaka ili je možda htio prikazati Sokratovu ljudsku stranu, sa svim manama i vrlinama, ma kako u *Fedonu* tvrdio da je on „najbolji, najmudriji i najpravedniji” čovjek.⁴³ Sokrat iz Platonovih ranih dijaloga nije bezgrešan elenktički stroj. Moguće da je povijesnog Sokrata mogla povući želja za pobjedom u raspravi ili da je nesvjesno griješio, što je onda Platon vjerno opisao. U svakom slučaju Platon nam je oslikao živog Sokrata, koji je svojim životom i riječju privlačio suvremenike i koji je ostavio dubok trag u povijesti mišljenja.

⁴² Ibid., str. 1.

⁴³ Plato, (2001), *Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus*, str. 402.

BIBLIOGRAFIJA

1. Benson, H. H. (2000), *Socratic Wisdom: The Model of Knowledge in Plato's Early Dialogues*. New York & Oxford: Oxford University Press.
2. Beversluis, J. (2000), *Cross-Examining Socrates: A Defence of the Interlocutors in Plato's Early Dialogues*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Gulley, N. (1968), *The Philosophy of Socrates*. London, Melbourne, Toronto: Macmillan.
4. Guthrie, W. C. K. (2000), *A History of Greek Philosophy IV: Plato: the man and his dialogues: earlier period*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Jaeger, W. (1947), *Paideia: In Search for the Devine Centre*, vol. II, Oxford: Basil Blackwell.
6. Kahn, Ch. H. (1992), "Vlastos's Socrates". U: *Phronesis*, 37, 2, str. 233-258.
7. Kahn, Ch. H. (1999), *Plato and Socratic Dialogue: The Philosophical Use of a Literary Form*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Marić, D. (2000), *Kinici i metafizika*. Zenica: Hijatus.
9. Marić, D. (2002), *Sokrates i kinici*. Zenica: Hijatus.
10. McTighe, K. (1984), "Socrates on Desire for the Good and the Involuntariness of Wrongdoing: Gorgias 466a-468e". U: *Phronesis* 29, 3, str. 193-236.
11. Nehamas, A. (1999), "Eristic, Antilogic, Sophistic, Dialectic: Plato's Demarcation of Philosophy from Sophistry". U: Nehamas, A. *Virtues of Authenticity: Essays on Plato and Socrates*. Princeton: Princeton University Press, str. 108-122.
12. Plato, (1959), *Gorgias*, A Revised Text with Introduction and Commentary by E. R. Dodds. Oxford: Clarendon Press.
13. Plato, (1999), *Charmides, Alcibiades, Hipparchus, Lovers, Theages, Minos, Epinomis*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press.
14. Plato, (1999), *Laches, Protagoras, Meno, Euthydemus*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press.
15. Plato, (1999), *Republic: Books 1-5*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press.

16. Plato, (2001), *Lysis, Symposium, Gorgias*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press.
17. Plato, (2001), *Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus*. Cambridge Mass. & London: Harvard University Press.
18. Robinson, R. (1942), "Plato's Consciousness of Fallacy". U: *Mind*, 51, 202, str. 97-114.
19. Sichel, B. A., (1976), "Is Socrates a Sophist?". U: Simmons (ed.), G. S., *Paideia* (Special Plato Issue). Buffalo: State University College at Buffalo, str. 141-152.
20. Sinaiko, H. L. (1965), *Love, Knowledge and Discourse in Plato: Dialogue and Dialectic in Phaedrus, Republic, Parmenides*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
21. Sprague, R. K. (2013), *Plato's Use of Fallacy: A Study of the Euthydemus and Some Other Dialogues*. London & New York: Routledge.
22. Teloh, H. (1986), *Socratic Education in Plato's Early Dialogues*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
23. Vlastos, G. (1991), *Socrates: Ironist and Moral Philosopher*. Ithaka, New York: Cornell University Press.
24. Vlastos, G. (1994), *Socratic Studies*. Burnyeat (ed.), M., Cambridge: Cambridge University Press.
25. Woodbridge, F. J. E. (1929), *The Son of Apollo*. Cambridge Mass.: The Riverside Press.

Damir Marić⁴⁴

WAS SOCRATES A CHEATER?

Summary

Many experts believe that the Socrates of Plato's early dialogues made logical errors and used sophistic tricks in debates. The task of this paper is to examine such claims.

Key words: Plato, Socrates, Sophists, elenchos, eristic.

⁴⁴ Faculty of Philosophy, University of Sarajevo
damir.maric@ff.unsa.ba